

MILADA PÍSKOVÁ

KAPITOLA Z ČESKÉ LITERÁRNÍ TVORBY V KANADĚ

*Tragédií je žít a zemřít, aniž bychom
ochutnali nahořklou příchut' věrnosti.*

Josef Čermák

Jednou z tendencí české literatury v současné Kanadě je seznamovat čtenáře, zejména českého čtenáře v rodné zemi, se životem české menšiny v Kanadě, přibližovat čtenáři v Českých zemích život, kulturu i soudobé problémy této komunity a jejím prostřednictvím i život v Kanadě vůbec. Od roku 1990 podstatně posílily tyto snahy aktivity nakladatelství Atelier IM Zlín, které vydává literaturu s kanadskou tematikou v edicích Rubín, Blue Note, Cesty a Vyznání.¹

Jedním z autorů, kteří se zásadním způsobem zasloužili o rozvoj české kultury a literatury v Kanadě, je Josef Čermák, autor knihy esejů *Fragmenty ze života Čechů a Slováků v Kanadě*.²

Josef Čermák se narodil 15. listopadu 1924 ve Skuhrách na Kladensku. Absolvoval Reálné gymnázium Václava Beneše Třebízského ve Slaném (1935–1943). Za druhé světové války ho postihlo totální nasazení (1943–1945, Poldina huť, Kladno). Po válce vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy. V únoru 1948 se zúčastnil studentských demonstrací v Praze, organizoval protestní akci při prezidentských volbách. Během pohřbu Edvarda Beneše byl zatčen a dva týdny držen ve věznici na Pankráci. Po svém propuštění, 28. října 1948, uprchl se svým přítelem Ladislavem Dufkem do západního Německa. Prošel

¹ V edici Rubín vyšla např. kniha J.HAVELKY, *Tesknice a zvukomalby*, v edici Cesty kniha E. KLOBOUKOVÉ, *Kanada intimní*, v edici Vyznání vedle Čermákovy knihy svědectví P. ROMANA, *Vlečen pod šibenici*.

² J. ČERMÁK, *Fragmenty ze života Čechů a Slováků v Kanadě*. Zlín 2000, 109 s.

uprchlickými tábory v Regensburgu, Murnau, Ludwigsburgu. Pracoval jako pomocný dělník v tiskárně. V dubnu 1949 odešel na zemědělskou práci do Kanady, přes zimu pracoval jako uklízeč v sanatoriu na léčbu TBC, dělal posluhu ve vlacích. Počátkem 50. let (1950–1954) byl pomocným pracovníkem v Torontské veřejné knihovně.

V roce 1954 se zapsal na Torontskou univerzitu, po absolvování kurzu na Faculty of Arts vystudoval Právnickou fakultu Torontské univerzity (1955–1958). Po promoci pracoval jako koncipient v advokátní kanceláři Borden Elliot v Torontu. V roce 1960 byl přijat do ontarijské Advokátní komory. V roce 1962 přešel do firmy Smith Lyons, kde se stal roku 1967 jejím partnerem. Právnickou praxi provozoval až do svého odchodu do výslužby.

Literární činnost Josefa Čermáka není rozsáhlá, ale zdaleka ani uzavřená. Tento autor začal svoji literární dráhu básněmi (sbírka *Pokorné návraty, My Toronto*), pokračoval prozaickými pracemi (*Winston Churchill, Fragmentsy ze života Čechů a Slováků v Kanadě*). Pracoval v redakcích a přispíval do řady kanadských časopisů (*Naše hlasy, Nový domov, Kanadské listy, Satelit* ad.) Je tvůrcem desítek televizních pořadů (českých, slovenských, anglických) pro torontskou multikulturní televizní stanici Rogers.

Značná část Čermákovy kulturně organizační činnosti je spjata s Torontskou univerzitou (University of Toronto). Zasloužil se o rozvoj Centra pro ruská a východoevropská studia, přispěl k výuce a studiu předmětů zaměřených na českou kulturu. Na podporu studia v těchto odvětvích založil Postgraduální nadaci Rudolfa a Rosálie Čermákových. Při každé příležitosti šířil v Kanadě znalosti o české a slovenské kultuře, a to i prostřednictvím Sokola, jehož je aktivním členem. Josef Čermák byl mnoho let neúnavným propagátorem české a slovenské kultury v Kanadě. „*Během dlouhých let, kdy cenzura a represe uzavřely mnohé komunikační kanály mezi Kanadou a Československem, pan Čermák intenzivně pracoval, aby Kanadány vzdělával o své rodné zemi, její historii, kultuře a politice, její hudbě a divadlu, o jejím místě v evropské a světové historii. Jeho příspěvky se objevovaly v každém sdělovacím prostředku, od novin po rádio a televizi... Působil jako právník a novinář, herec, organizátor koncertů a jiných veřejných podniků. A především byl hlasem moudrosti a porozumění mezi kulturami,*“ uvádí ve svém svědectví Robert E. Johnson, ředitel Centra pro ruská a východoevropská studia Torontské univerzity.³

³ C. d., s. 11.

Po listopadu 1989 věnoval mimořádné úsilí navázání styků s Československem, zejména v oblasti akademické. Inicioval výměnu studentů i vědeckých pracovníků, podněcoval v těchto aktivitách své krajany.

Inicioval zřízení oddělení Franka J. Scheybala v knihovně Torontské univerzity (1990), spolupracoval na založení Fondu Frances a Jaroslava Ježkových při Torontském symfonickém orchestru. Zorganizoval a podílel se na organizaci řady dalších významných společenských, kulturních a vědeckých akcí v Kanadě (Tryzna za Miladu Horákovou, 1953, 2 kongresy Čs. Společnosti pro vědy a umění, Seminář a koncert k 400. výročí narození J. A. Komenského, 1992, Seminář a koncert k 70. výročí vzniku ČSR, 1988, Výstava o životě a díle B. Smetany, 1993 ad.). Uplatnil se také jako divadelník a herec, např. ve Snížkově newyorském divadle. Působí rovněž v torontském Novém divadle, vystupoval zde např. v Jiráskově *Lucerně*, Šrámkově *Létě*, Nezvalově *Manon Lescaut*, v Drdových *Hrátkách s čertem* aj.

Josef Čermák je předsedou nejvýznamnější české krajanské organizace v Kanadě, Českého a slovenského sdružení v Kanadě. Své profesní zkušenosti uplatňuje také v politickém životě. Byl ústřední postavou v soudním sporu s generálním tajemníkem Hlinkovy strany Jozefem Kirschbaumem v roce 1962, v současné době se angažoval v soudním sporu s torontským advokátem G. Kubešem s TV Nova, zabýval se problémy exodu Romů do Kanady atd.

Za svoji angažovanou mnohaletou činnost obdržel řadu vyznamenání v Kanadě, v České republice pak Pamětní medaili prezidenta ČR.

Fragmenty ze života Čechů a Slováků mají základ v připravované přednášce na setkání zahraničních Čechů v Praze v roce 1998. Později byl text rozšířen a připraven pro knižní vydání. 39 esejů nám představuje Kanadu očima Čecha usedlého v Kanadě a současně se snaží vyhmátnout to typické, co Češi do Kanady přinesli.

Již z úvodních pasáží knihy je zřejmé, že se autor a jeho prostřednictvím také česko-slovenská menšina v Kanadě neztotožňuje se všemi změnami, které se udály v bývalém Československu po roce 1989. Život Čechů a Slováků v Kanadě se totiž prolíná tak úzce, že jejich společenství nebylo dosud výrazně narušeno a ani rozdělení Československa je podstatně nezasáhlo. Většina krajanských organizací má dosud ve svém názvu označení československý, což plně odpovídá realitě. Autorův vztah k této problematice je jednoznačný: „*Bylo by nemravné žádat Slováky, kteří šedesát let spolu s Čechy usilovali o návrat svobody do společné vlasti, aby laskavě ze společných organizací odešli, anebo zůstali členy organizací, jejichž jména by ignorovala*

jejich původ.“⁴ Rozdělení společného státu Čechů a Slováků považuje autor za největší omyl polistopadového vývoje.

J. Čermák otevřeně vyjadřuje ve své knize také zklamání ze současného stavu českého Sokolstva, kriticky hodnotí malý zájem vedení českého státu o tuto sféru společenské činnosti a o aktivity, které vyvíjejí zahraniční krajané v tomto směru: „*Nikdo z představitelů nově svobodného státu se nepřišel podívat (na cvičení torontských sokolů na sokolském sletu – M. P.). Samozřejmě měli jiné starosti. Ale pro mne to bylo první varování, že duchovní podhoubí v mé rodné zemi se za čtyřicet roků změnilo, že jsem v té zemi v podstatě hostem.*“⁵

Vylíčení současného života Čechů a Slováků v Kanadě předchází v Čermákově knize přehled o imigračních vlnách do Kanady od druhé poloviny 19. století až po rok 1968. Pro stabilizaci české a slovenské menšiny v Kanadě mělo zásadní význam založení potřebných hospodářských a politických organizací, jako je České a slovenské sdružení v Kanadě, Kanadský fond pro československé uprchlíky, Kanadsko-česká obchodní komora, Kanadský fond pro československé univerzity, Masarykův ústav ad., proto jim autor věnuje náležitou pozornost. Josef Čermák byl po celý život aktivním členem Sokola. Sokolské jednoty byly v Kanadě založeny již na počátku 20. století a jejich činnost je v moderní podobě (Sokolská župa kanadská) čím dál víc intenzivnější. V roce 1994 přiletěla do Prahy na XII. Všesokolský slet padesátičlenná výprava kanadské župy. Neméně aktivní je organizace českých skautů v Kanadě.

Zvláštní pozornost věnuje autor duchovnímu životu, jednotlivým církvím a náboženským vyznáním. Poukazuje na to, jak dokázali šířit víru v Kanadě někdejší moravští přistěhovalci: „*...zajděte si v Torontu do kostela moravských bratří. Všichni farníci jsou černé pleti. Přišli z West Indies ostrovů, kam se kdysi zatoulala jižní skupina moravských bratří, kteří na svou víru obrátili domorodé obyvatele.*“⁶

Jedna z nejrozsáhlejších pasáží je věnována krajanskému divadlu, které vzniklo v Torontu pod názvem Nové divadlo ve 30. letech. Mezi jeho spolupracovníky patřil mj. i Jiří Voskovec. Po roce 1989 zavítaly do Kanady desítky českých umělců, aby byl posílen kontakt Čechokanaďanů s domácími uměleckými zdroji – „*celkem nějakých 27 zájezdů a 75 umělců, zpěváků a herců.*“⁷ V roce 1976 byla založena ve Vancouveru další scéna nazvaná „*Za rohem*“. V Torontě působí také Divadlo poezie, které přibli-

⁴ C.d., s. 13.

⁵ C.d., s. 14.

⁶ C.d., s. 38.

⁷ C.d., s. 43.

žuje místním obyvatelům dílo českých a slovenských básníků a spisovatelů, např. J. Seiferta, M. Rúfúse ad.

Naši krajané v Kanadě také dbají o to, aby měli jejich potomci možnost učit se česky a slovensky. Proto byl v roce 1969 na Torontské univerzitě otevřen kurz české a slovenské literatury a jazyka. Po pádu komunismu, v lednu v roce 1990, byla v Torontu založena organizace Výchova pro demokracii a díky ní vyučovalo již na počátku 90. let v České republice a Slovenské republice přes dva tisíce Kanadčanů angličtinu.

Zvláštní kapitolu v historii české a slovenské menšiny v Kanadě tvoří aktivity jejich členů v rámci kanadských vojenských jednotek v době světových válek, kdy i Češi v zahraničí považovali za svoji vlasteneckou povinnost zasáhnout proti fašismu se zbraní v ruce.

Autor věnuje náležitou pozornost literárnímu dění, poskytuje přehled o novinách a časopisech, které byly a jsou v Kanadě vydávány v češtině a slovenštině. Výčet básníků a spisovatelů českého původu působících v Kanadě obsahuje desítky jmen, dnešnímu českému čtenáři dosud často neznámých. O to cennější je tato kapitola. Samostatný oddíl je věnován průkopnickým aktivitám Zdeny Salivarové a Josefa Škvoreckého, s jejichž jmény je spojováno to nejkvalitnější, co bylo pro českou literaturu v této zemi vykonáno.

V následujících kapitolách jsou připomenuty další osobnosti, které se zapsaly do dějin česko-kanadských vztahů a často ovlivnily v mnoha odvětvích i světový vývoj (T. Baťa, G. Horanský, K. Rybka ad.).

Čermákova kniha připomíná místy literaturu faktu, autor nás zahrnuje mnoha zajímavými informacemi a přibližuje čtivou formou skutečnosti, které českému čtenáři rozšiřují obzor o této krásné a bohaté zemi. Text je nenásilně doprovázen fotografiemi přírodního prostředí Kanady, významných budov a objektů, portréty zmiňovaných osobností, záběry ze společenských akcí. V závěru knihy najdeme chronologický přehled nejdůležitějších událostí ze života Čechů a Slováků v Kanadě, užitečný je také soupis pramenů a literatury, byť autor podotýká, že hlavním zdrojem informací byly jeho osobní vzpomínky. Z tohoto pohledu je Čermákova kniha částečně publikací memoárovou, snaží se zafixovat informace o historii a současném životě našich krajanů v Kanadě.